

Annexure-IX

**UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
BAHADUR SHAH ZAFAR MARG
NEW DELHI – 110 002**

**PROFARMA FOR SUBMISSION OF INFORMATION AT THE TIME OF SENDING
THE FINAL REPORT OF THE WORK DONE ON THE PROJECT**

1. NAME AND ADDRESS OF THE PRINCIPAL INVESTIGATOR:

Prof. Dr. Archana Ganesh Watkar
Sadguru Apartment, Flat No. 7,
Near Bharat Gas Agency,
Ramdas Peth, Akola-444001

2. NAME AND ADDRESS OF THE INSTITUTION :

Government College of Education,
Bhandara-441904

3. UGC APPROVAL NO. AND DATE

: File No:23-653/12(WRO)
Date- 29 March 2013

4. DATE OF IMPLEMENTATION

: 15 July 2013

5. TENURE OF THE PROJECT

: 2013-2015

6. TOTAL GRANT ALLOTTED

: ₹ 55000/-

7. TOTAL GRANT RECEIVED

: ₹ 37500/-

8. FINAL EXPENDITURE

: ₹ 59447/-

9. TITLE OF THE PROJECT

: "A Study of Relationship between
Emotional Maturity and Teaching
Effectiveness"

10. OBJECTIVE OF THE PROJECT

:

अ) मुख्य उद्दिष्टे:

1. शिक्षकांमधील भावनात्मक परिपक्वतेच्या क्षेत्रांचे मापन करणे. (Areas of Emotional Maturity)
2. शिक्षकांमधील भावनात्मक परिपक्वता व अध्यापन परिणामकारकता यातील संबंधाचा शोध घेणे.
(A Relationship between Emotional Maturity and Teaching Effectiveness)
3. शिक्षकांमध्ये सकारात्मक भावना विकसित करण्यास मदत करणे. (Development of Positive Emotions)

ब) दुय्यम उद्दिष्टे :-

1. शिक्षकांमधील भावनात्मक परिपक्वतेच्या क्षेत्रांचे अध्यापनातील महत्त्व विषद करणे.
2. भावनात्मक परिपक्वतेची शैक्षणिक उपयोगिता सिद्ध करणे.
3. भावनात्मक परिपक्वतेचा आत्मविश्वासावर होणारा प्रभाव अभ्यासने. (Impact of Emotional Maturity on Self Confidence)
4. भावनात्मक परिपक्वतेचा विकास करण्यासाठी उपाययोजना सुचविणे.
5. शिक्षकांना सामाजिक समायोजन साधण्यास मदत करणे.

11. WHETHER OBJECTIVES WERE ACHIEVED (Give Details): YES

The road to emotional maturity involves the integration of various aspects of personality into the self. The intra and interpersonal aspects are dealt with from different stand points, the emotional aspect being seen not as the opposite of the intellectual, but as complementary to it in the child's and adult's personalities.

The title of the project is **"A study of Relationship between Emotional Maturity and teaching Effectiveness."**

संशोधन प्रकल्पाच्या शिर्षकातील संज्ञाच्या कार्यात्मक व्याख्या :-

१. शिक्षक – शिक्षणातील प्राथमिक स्तर व माध्यमिक स्तरावर अध्यापन करणारे प्राथमिक व माध्यमिक शाळेतील शिक्षक
२. भावनात्मक परिपक्वता – भावनात्मक परिपक्वता ही एक उर्जा असून त्यामध्ये शक्ति व गती असते. जेव्हा व्यक्तिला प्रोत्साहन मिळते किंवा कार्य करण्यासाठी प्रेरित केले जाते त्यावेळी मनामध्ये भावना निर्माण होतात. भावना निर्माण होण्याच्या या प्रक्रियेला समजणे व नकारात्मक तसेच असंतुलित करणाऱ्या भावनांना कमी करणे म्हणजेच भावनिक परिपक्वता होय. Emotional Maturity is defined as , "A process in which the personality is continually striving for greater sense of emotional health, both intra -physically and intra-personally". – Walter D. Smitson (1974)
३. अध्यापन परिणामकारकता – विद्यार्थ्यांचा व्यक्तिमत्व विकास करण्यासाठी अध्यापकाने शाळेतील वातावरणात केलेल्या सर्व बाबींचा मूल्यमापनात्मक अभ्यास करणे.
४. संबंधाचा अभ्यास – दोन चलांमध्ये असलेला सकारात्मक, नकारात्मक किंवा शून्य सहसंबंध शोधणे.

संशोधन प्रकल्पाची गृहीतके (Assumption) :-

१. भावनांचा विकास करता येतो.
२. शिक्षकांच्या भावनांचा त्यांच्या अध्यापनावर परिणाम होतो.

३. शिक्षकांच्या भावनांचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनावर परिणाम होतो.
४. शिक्षकांची अध्यापन कार्यक्षमता त्यांच्या भावनिक परिपक्वतेशी संबंधित असते.

संशोधन प्रकल्पाची परिकल्पना (Hypothesis) –

“शिक्षकांमधील भावनात्मक परिकल्पना व अध्ययन परिणामकारकता यामध्ये कोणताही संबंध नाही”

व्याप्ती व मर्यादा (Scope and Limitations) :-

१. प्रस्तुत संशोधन प्रकल्प अकोला विभागापुरता मर्यादीत आहे.
२. प्रस्तुत संशोधन प्रकल्प मराठी माध्यमांच्या शाळांपुरता मर्यादीत आहे.

न्यादर्श (Sample) :-

१. प्रस्तुत संशोधन प्रकल्पासाठी अकोला विभागातील 200 शाळांची निवड करण्यात आली.
२. 100 प्राथमिक शाळांमधून 200 शिक्षकांची निवड करण्यात आली.
३. 100 माध्यमिक शाळांमधून 200 शिक्षकांची निवड करण्यात आली.

संशोधन प्रकल्पाची कार्यपद्धती

The Objectives of the project is related to Emotional Maturity and Teaching Efficiency of the teacher. For achieving the objectives of the project, researcher uses the following four standardized tests.

1. Emotional Maturity Scale (EMS-SB) of Dr. Yashvir Singh & Dr. Mahesh Bharagava.
2. Teacher Effectiveness Scale(TES) of Dr. Promod Kumar & D. N. Mutha.
3. General teaching Competency Scale (GTCS- PBLM) of B. K. Passi & Mrs. M.S. Lalitha.
4. The Scale of Emotional Competencies (Revised Scale) Of Dr. H.C.Sharma & Dr. R. L. Bhardwaj.

1. **Emotional Maturity Scale (EMS)** : Emotional Maturity Scale has a total of 48 items under the five broad factors of Emotional Maturity which are-

a) Emotional stability	- 10 items
b) Emotional Progression	- 10 items
c) Social Adjustment	- 10 items
d) Personality Integration	- 10 items
e) Independence	- 8 items

Total - 48 items

Emotional Stability refers to the characteristics of a person that does not allow him to react excessively or given to swings in mood or marked changes in any emotive situation.

Emotional Progression is the characteristic of a person that that refers to a feeling of adequate advancement and growing vitality of emotions in relation to the environment to ensure a positive thinking imbued with righteousness and contentment.

Social Adjustment refers to a process of interaction between the needs of person and demands of the social environment in any given situation so that they can maintain and adopt a desired relationship with environment.

Personality Integration is the process of firmly unifying the diverse elements of an individual's motive and dynamic tendencies resulting harmonious coaction and de-escalation of the inner conflict in the undaunted expression of behavior.

Independence is the capacity of a person's altitudinal tendency to be self reliant of resistance to control by others, where he can take his decision by his own judgement based on facts by utilizing his intellectual and creative potentialities.

2. **Teacher Effectiveness Scale (TES)** : Teacher Effectiveness Scale consisted of 69 highly discriminating items belonged to the following teaching behavior categories-

- i) Information Sources
- ii) Motivators
- iii) Disciplinary
- iv) Advisor and Guide
- v) Relationship with pupils, fellow-teachers, principals and parents
- vi) Teaching Skill
- vii) Co-curricular activities
- viii) Professional knowledge
- ix) General appearance and habits in relation to class-room
- x) Classroom management
- xi) Personality characteristics

3. **General Teaching Competency Scale (GTCS-PBLM)**: General Teaching Competency Scale consisted of 21 items. Distribution of these items in different classification of teaching skill are as follows-

Category	Item No.	Total
Planning(Pre-instructional)	1 to 4	4
Presentation	5 to 15	11
Closing	16 & 1	2
Evaluating	18 & 1	2
Managerial	20 & 21	2
Total		21 Items

4. **The Scale of Emotional Competencies (Revised Scale)** : The Scale of Emotional Competencies consists of 30 items to measure five Emotional Competencies, where each competency could be measure by Six items selected

for the purpose corresponding item numbers of five competencies in the scale are as follows-

Description	Item No.
A) Adequate depth of Feeling (ADF)	1, 6, 11, 16, 21, 26
B) Adequate expression and control of Emotions(AEC)	2, 7, 12, 17, 22, 27
C) Ability of function with Emotions (AFE)	3, 8, 13, 18, 23, 28
D) Ability to cope with Problem emotions (ACPE)	4, 9, 14, 19, 24, 29
E) Enhancement of Positive Emotions (EPE)	5, 10, 15, 20, 25, 30
Total	30 Items

The sample of the project is of 200 teachers from 100 primary and 100 secondary Marathi medium schools teachers in Akola division. For collecting the data, researcher uses the survey method for Project.

200 शिक्षकांकडून प्रमाणित चाचण्या भरून घेण्यात आल्या. प्रमाणित चाचण्यांवरून उद्दिष्टांना अनुसरून माहिती गोळा करण्यात आली.

- भावनिक परिपक्वता चाचणीद्वारे शिक्षकांमधील भावनिक स्तराचा शोध घेण्यात आला.
- शिक्षक परिणामकारकता चाचणीद्वारे शिक्षकांच्या अध्यापन परिणामकारकतेचा शोध घेण्यात आला.
- अध्यापन क्षमता चाचणीद्वारे शिक्षकांच्या वर्ग अध्यापनातील वर्तनाचा शोध घेण्यात आला.
- भावनिक क्षमता चाचणीद्वारे शिक्षकांच्या सकारात्मक भावनेचा शोध घेण्यात आला.

12. ACHIEVEMENTS FROM THE PROJECT :

1. अध्यापकीय कार्यक्षमता विकसित करण्यासाठी भावनिक परिपक्वतेचे महत्त्व शिक्षकांना पटले.
2. प्राथमिक स्तरावरील गुणवत्तावाढ करण्यासाठी प्रकल्पाची मदत झाली.
3. माध्यमिक स्तरावरील गुणवत्तावाढ करण्यासाठी प्रकल्पाची मदत झाली.
4. विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्तावाढीसाठी सामाजिक समायोजन साधले गेले पाहिजे हे शिक्षकांच्या लक्षात आले.
5. विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्तावाढीसाठी शिक्षकांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासाचे महत्त्व शिक्षकांच्या लक्षात आले.
6. व्यक्तिमत्त्व विकास करण्यासाठी भावनिक परिपक्वता महत्त्वाची असते हे शिक्षकांच्या लक्षात आले.
7. अध्यापकीय क्षमता वाढविण्यासाठी परिणामकारक अध्यापनाचे महत्त्व शिक्षकांना समजले.
8. परिणामकारक अध्यापनासाठी अध्यापनातील तंत्राच्या वापराचे महत्त्व शिक्षकांना समजले.

9. परिणामकारक अध्यापनासाठी अध्यापनातील विविध कौशल्ये अवगत असण्याची गरज शिक्षकांच्या लक्षात आली.
10. सकारात्मक भावनांमध्ये वाढ करण्यासाठी भावनिक परिपक्वता महत्त्वाची ठरते हे शिक्षकांच्या लक्षात आले.

13. **SUMMARY OF THE FINDINGS (IN 500 WORDS) :**

“शिक्षकांमधील भावनिक परिपक्वता व अध्यापन क्षमता यातील संबंधाचा अभ्यास” या विषयावरील लघुशोध प्रकल्पाचे निष्कर्ष काढण्यासाठी अकोला विभागातील 200 शिक्षकांकडून (100 प्राथमिक शिक्षक व 100 माध्यमिक शिक्षक) भावनिक परिपक्वता चाचणी, शिक्षक परिणामकारकता चाचणी, भावनिक क्षमता चाचणी, सर्वसामान्य अध्यापन क्षमता चाचणी या चारही प्रमाणीत चाचण्या भरून घेण्यात आल्या. आलेल्या माहितीचे सांख्यिकीय विश्लेषण करून निष्कर्ष काढण्यात आले. निष्कर्षाचा सारांश खालीलप्रमाणे आहे.

Interpretation of the Data related to objectives :

A. Main Objectives:

1. शिक्षकांमधील भावनात्मक परिपक्वतेच्या क्षेत्रांचे मापन करणे.

Table no. 1: Interpretation of Scores for emotional Maturity

Scores	Interpretation (Level of maturity)	Percentage Of Teachers
50-80	Extremely Emotionally Mature	60.98%
81-88	Moderately Emotionally Mature	14.63%
89-106	Emotionally Immature	4.88%
107-240	Extremely Emotionally Immature	19.51%
	Total	100%

अर्थनिर्वचन : 60.98% शिक्षक हे अति भावनिक परिपक्व आहेत तर 4.88% शिक्षक हे भावनिक अपरिपक्व आहेत.

2. शिक्षकांमधील अध्यापन क्षमतेचा शोध घेणे.

Table no. 2: Interpretation of Scores for Teaching Competenc

Range of T-Score	Category	Percentage of Teachers
70 & above	Highly competent	6.06%
60-69	competent	21.21%
40-59	Average	61.70%
30-39	Incompetent	3.03%
29 & above	Highly Incompetent	8.00%
	Total	100%

अर्थनिर्वचन : 61.70% शिक्षक हे सरासरी अध्यापन क्षमतेचे आहेत.

3. शिक्षकांमधील भावनात्मक परिपक्वता व अध्यापन परिणामकारकता यातील संबंधाचा शोध घेणे.

Table no. 3: Co-relation between Emotional Maturity and Teaching Effectiveness

Category	Mean		Median		Standard Deviation		Co-relation Factor
	EMS	TES	EMS	TES	EMS	TES	
1) Primary Teachers	80.50	307.41	74.00	312.50	23.69	32.55	-0.321
2) Secondary Teachers	84.00	287.57	81.00	307.50	23.43	78.97	-0.394

अर्थनिर्वचन : प्राथमिक व माध्यमिक या दोन्ही स्तरावर शिक्षकांची भावनिक परिपक्वता व अध्यापन परिणामकारकता यामध्ये अल्प सहसंबंध आहे.

B. Secondary Objective

1. भावनात्मक परिपक्वतेचा आत्मविश्वासावर होणारा प्रभाव अभ्यासने.

Table no. 4: Effectiveness categories of Teacher

Percentile	Scores	Effectiveness Categories	Percentage of Teachers
90	328.90	Very Effective	51.35 %
80	315.22		
75	311.89	Effective	21.62 %
70	309.75		
60	302.25	Average	18.92 %
50	295.38		
40	287.83		
30	278.07	Ineffective	5.41 %
25	272.81		
20	268.32	Very ineffective	2.70 %
10	253.00		
Total			100.00 %

अर्थनिर्वचन : 51.35% शिक्षकांचे अध्यापन हे जास्त परिणामकारक आहे तर 2.70% शिक्षकांचे अध्यापन हे अत्यंत कमी परिणामकारक आहे.

मुख्य निष्कर्ष

- 60.98% शिक्षकांमध्ये उच्च भावनिक परिपक्वता आहे.
- शिक्षकांमधील भावनिक परिपक्वता व अध्यापन परिणामकारकता यामध्ये अत्यल्प सहसंबंध आहे.
- 61.70% शिक्षकांमध्ये सरासरी अध्यापन क्षमता आहे.
- 51.35% शिक्षकांचे अध्यापन परिणामकारक आहे.

5. **51.35%** शिक्षकांचे अध्यापन हे जास्त परिणामकारक आहे तर **2.70%** शिक्षकांचे अध्यापन हे अत्यंत कमी परिणामकारक आहे.

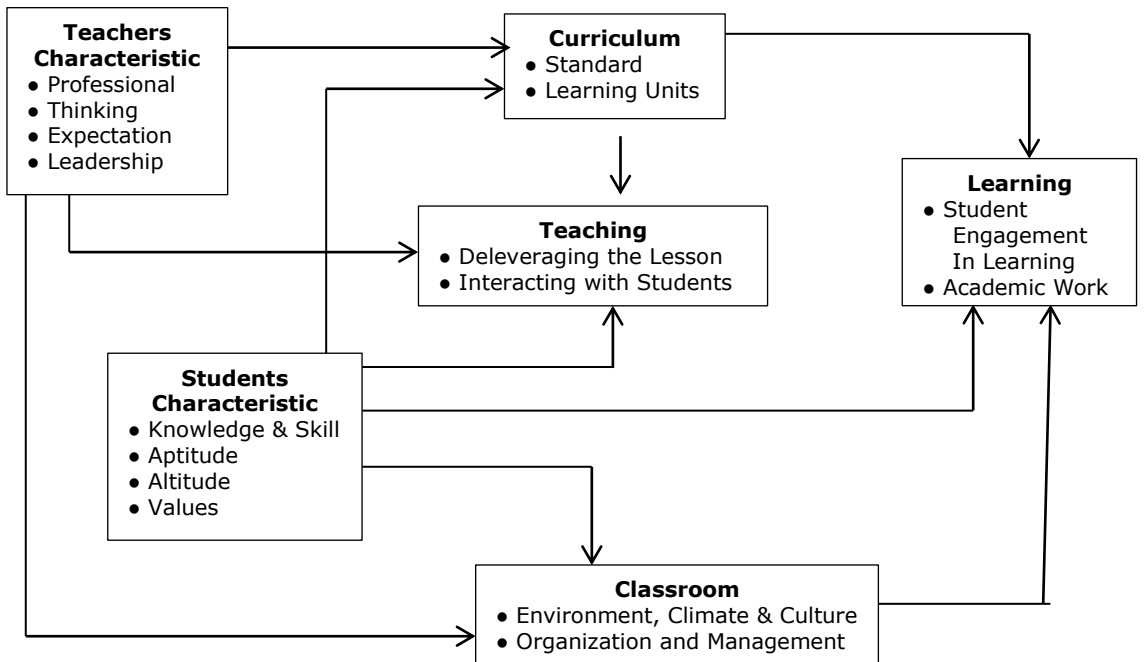
सर्वसामान्य निष्कर्ष :-

1. शिक्षकांच्या भावनांचा त्यांच्या अध्यापनावर परिणाम होतो.
2. शिक्षकांची अध्यापन कार्यक्षमता ही त्यांच्या भावनिक परिपक्वतेशी संबंधित आहे.
3. शिक्षकांच्या परिणामकारक अध्यापन कार्यक्षमतेचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर परिणाम होतो.
4. शिक्षकांमध्ये सकारात्मक भावनेचा अभाव दिसून येतो.
5. शिक्षकांचे वर्ग अध्यापनातील वर्तन हे अध्यापन क्षमता विकसित करण्यासाठी मदत करते.
6. शिक्षकांची भावनिक परिपक्वता शिक्षकांच्या व्यक्तिमत्व विकासावर अवलंबून असते.

14. **CONTRIBUTION TO THE SOCIETY** :

As Emotions play an important central role in the life of an individual, one is expected to have higher emotional maturity in order to lead an effective life. It is also true that our behavior is constantly influenced by the emotional maturity level that we possess. Especially, the adolescents who are observed to be highly emotional in their dealings need to be studied. In this view the project is helpful to teacher, which makes healthy society.

The project is helpful to give the conceptual framework of teacher Effectiveness, which is the need of society. Conceptual Framework is a model of reality that includes the key concepts that are used to understand reality and the relationships between and among these concepts.

CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR UNDERSTANDING AND IMPROVING TEACHER EFFECTIVENESS

The conceptual model contains six concepts. Two of these concepts are first is the teacher characteristics and second is the student characteristics. Detailed of teacher characteristic is given as bellows-

CLUSTER	CHARACTERISTIC	DESCRIPTION
Professionalism	Commitment	Commitment to doing everything possible for each student and enabling all students to be successful
	Confidence	Belief in one's ability to be effective and to take on challenges
	Trustworthiness	Being consistent and fair; keeping one's word
	Respect	Belief that all individuals matter and deserve respect
Thinking	Analytical thinking	Ability to think logically, break things down, and recognize cause and effect
	Conceptual thinking	Conceptual thinking Ability to identify patterns and connections, even when a great deal of detail is present
Expectations	Drive for improvement	Relentless energy for setting and meeting challenging targets, for students and the school
	Information seeking	Information seeking Drive to find out more and get to the heart of things; intellectual curiosity
	Initiative	Initiative Drive to act now to anticipate and pre-empt events
Leadership	Flexibility	Ability and willingness to adapt to the needs of a situation and change tactics
	Accountability	Accountability Drive and ability to set clear expectations and parameters and hold others accountable for performance
	Passion for learning	Passion for learning Drive and ability to support students in their learning, and to help them become confident and independent learners

Three concepts in the middle column of conceptual model are clearly alterable, these concepts are – curriculum, classroom and teaching – can be expected to result in increases or

decreases in teacher effectiveness. As a consequence, policies related to these concepts are also quite likely to result in increases or decreases in teacher effectiveness.

The first concept (curriculum) includes the standards that define the intended student learning outcomes – the objectives. The curriculum also includes the learning units that are designed to help students achieve those standards (or objectives). Dividing the curriculum into coherent, meaningful learning units is necessary for many reasons, not least of which is the fact that teachers cannot teach all standards simultaneously. However, there are other advantages of dividing the curriculum into learning units.

15. **WHETHER ANY PH.D. ENROLLED/PRODUCE OUT OF THE PROJECT :** No

16. **NO. OF PUBLICATIONS OUT OF THE PROJECT :**

1. Research Papers published – 22 (list is attached separately)
2. Book Published - 01. शैक्षणिक तंत्रविज्ञान व व्यवस्थापन (नित्यनूतन प्रकाशन, पूणे) ISBN: 978-93-81589-72-4

(Dr. A. G. Watkar)

SIGNATURE OF THE PRINCIPAL
INVESTIGATOR

(Dr. V. W. Lade)

PRINCIPAL
Government College of Education,
Bhandara

Publications:- Research Paper

S. No	TITLE OF THE RESEARCH PAPER	NAME OF THE JOURNAL, VOL NO. PAGE NO.
1	Innovative Practices: Methods of Teaching.	MIRACLE OF TEACHING Volume-VIII No.-1 Page: 21-25
2	Study of Emotional Maturity of Student teachers in Secondary Teacher Educational Institutions.	MODERN EDUCATIONAL RESEARCH IN INDIA (MERI) Volume- 14 No.-3 ISSN-0974-o554 Page: 42-44
3	शिक्षकांमध्ये मूल्यमिमांसात्मक दृष्टीकोन निर्माण करणे.	भारतीय शिक्षण सप्ते.2011 ISSN-2231-6493 Page: 12-16
4	Comparative Study of Lecture Demonstration and Laboratory method in secondary School Students.	SHODH SAMIKSHA AUR MULYANKAN Volume-IV, Issue-38 ISSN-0974-2832 Page: 1-2
5	Teaching Effectiveness of Memory Model –An Experimental Study	RESEARCH ANALYSIS AND EVALUATION Volume-III, Issue-30 ISSN-0975-3486 Page: 3-4
6	विज्ञान विषयातील आकृती रेखाटन कौशल्य विकसित करण्यासाठी कौशल्य- पाठ कृती कार्यक्रमाची परिणामकारकता अभ्यासणे	भारतीय शिक्षण मे 2013 ISSN-2231-6493 Page: 33-36
7	जागतिक तापमानवाढ व अभ्यासक्रमातील अपेक्षित बदल	भारतीय शिक्षण जुलै 2013 ISSN-2231-6493 Page: 28-32
8	अनौपचारिक शिक्षण संकल्पना व स्वरूप	भारतीय शिक्षण डिसे. 2013 ISSN-2231-6493 Page: 13-15
9	Effectiveness of ICT in Teacher Education –An Experimental Study	EDUTRACKS Volume-13, No. 10 ISSN-0972-9844 Page: 25-26

Publications in Conferences/Seminars/Work shops-

1. Problems and Remedies in Qualitative Teacher Education.	Solapur University.
2. New Trends in School Curriculum and Teacher Education.	SGB Amaravati University.
3. Global Warming and Expected Changes in School Curriculum.	SGB Amaravati University
4. Programme for Sustainable Development (Fight against Environmental Decay and Degradation)	Buddhist Study Center
5. Role of Education in Moral Development and Character Formation.	Kavikulguru Kalidas University, Ramtek.
6. Peace Education for Sustainable Development.	SGB Amaravati University
7. Human Values in Education.	SGB Amaravati University
8. Total Development- Concept	Bhartiya Pradhya Parishad, Ahamadabad
9. Human Values in Education	SGB Amaravati University
10. Reinforcement of Buddhism in Ambedkar's Perspective	Dr. Babasaheb Ambedkar Study Centre,
11. Gandhian Thought On Education For Sustainable Development	EDUCON2013 TN Centre for Education Kathmandu, Nepal
12. Value Education for Excellence of Life	SGB Amaravati University
13. Water Conservation Choices: Emerging Practices and Technology	RSTM Nagpur University

